

УДК 338.439:631.147:504

Логоша Роман Васильович

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу та аграрного бізнесу
Вінницький національний аграрний університет*

Логоша Роман Васильевич

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры маркетинга и аграрного бизнеса
Винницкий национальный аграрный университет*

Logosha Roman

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Marketing and Agrarian Business
Vinnytsia National Agrarian University*

Підвальна Оксана Григорівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аграрного менеджменту
Вінницький національний аграрний університет*

Подвальная Оксана Григорьевна

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры аграрного менеджмента
Винницкий национальный аграрный университет*

Pidvalna Oksana

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Agrarian Management
Vinnytsia National Agrarian University*

**ФАКТОРИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ
ОРГАНІЧНОГО ОВОЧІВНИЦТВА В УКРАЇНІ**

**ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ПРОДУКЦИИ
ОРГАНИЧЕСКОГО ОВОЩЕВОДСТВА В УКРАИНЕ**

**FACTORS DEVELOPMENT MARKET PRODUCTION
ORGANIC VEGETATION IN UKRAINE**

Анотація. У статті визначено сутність органічного сільського господарства, охарактеризовано стан та потенціал розвитку ринку органічної овочевої продукції в Україні.

Ключові слова: органічна продукція, ринок органічного овочівництва, органічна овочева продукція.

Аннотация. В статье определена сущность органического сельского хозяйства, охарактеризовано состояние и потенциал развития рынка органической овощной продукции в Украине.

Ключевые слова: органическая продукция, рынок органического овощеводства, органическая овощная продукция.

Summary. The article defines the essence of organic agriculture, characterizes the state and potential of the development of the market of organic vegetable products in Ukraine.

Key words: organic products, organic vegetable market, organic vegetable production.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку аграрних підприємств характеризується стійкими тенденціями до нарощування обсягів і зростання диверсифікації виробництва сільськогосподарської продукції, пошуку нових форм і методів господарювання. Виробництво органічної овочевої продукції є одним із найперспективніших і альтернативних методів господарювання, що спрямовано на економічне зростання. Органічна овочева продукція аграрних підприємств має потенційні та реальні можливості для задоволення зростаючих суспільних потреб населення в екологічно безпечній продукції. Також слід зазначити що на овочеву органічну продукцію перевищує пропозицію, що є вигідним і перспективним для вітчизняних аграрних підприємств. Тому, доцільним є дослідження виробництва органічної овочевої продукції в Україні та світі з метою аналізу тенденцій та оцінки перспектив розвитку органічного ринку овочевої продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості виробництва та збуту органічної продукції широко розглядаються багатьма науковцями. Процесам організації ефективного виробництва органічної продукції присвятили свої праці такі зарубіжні вчені як К. Каро та Г. Кірхманн. Процес становлення органічного виробництва в Україні досліджували В. Артиш, Н. Берлач, О. Варченко, В. Вовк, Л. Дейнеко, А. Дуб, О. Корчинська, Ю. Манько та ін., що зосереджувались на питаннях підбору оптимальних територій для вирощування органічної продукції, механізмах ціноутворення на неї, підбору с.-г. культур для їх вирощування в Україні за органічними стандартами, чинниках активізації галузевого розвитку органічного виробництва тощо. Окремі дослідження економічних особливостей органічного овочівництва виконанні Ю. Амеліною, Р. Безусом, Т. Білоконь, В. Дубовим, Д. Легезою, Р. Левкіною, Ю. Лупенком, Є. Миловановою, Н. Прокопчуком, О. Пеньовою, Ю. Самойлик, В. Ткалич, І. Шишком засвідчують, що нові реалії у вигляді підвищення ризиків агровиробництва, зменшення державної підтримки, посилення конкуренції потребують подальшої розробки питань стосовно визначення напрямів та спеціалізації розширення органічного овочівництва, обґрунтування переходу аграрних підприємств на органічні стандарти виробництва з оптимальним асортиментом овочевої продукції, формування маркетингових стратегій при вирощуванні органічних овочів.

Метою статті є вивчення сучасного стану і потенціалу ринку органічної овочевої продукції в Україні.

Результати статті досліджень. Екологічність ведення сільського господарства залежить від чистоти земель, водних та повітряних ресурсів. Водночас використання препаратів захисту рослин та хімічних добрив, деяких інших ресурсів антропогенного походження які широко застосовуються у рослинни-

цтві інтенсивного типу, об'єктивно спричиняє суттєвий негативний вплив на навколишнє середовище. При цьому основним завданням ринкоутворюючого розвитку галузі останніх десятиліть є збільшення обсягів аграрного виробництва конкурентоспроможної якісної продукції. Особливість цього двовимірного аспекту пояснює те, що, як ніде в іншій сфері, категорія «якості» знайшла найбільшого композиціонування із змістом поняття «безпека» с.-г. продукції. Значна частина людства завжди небезпідставно піклувалася про задоволення своїх споживчих потреб екологічно чистими продуктами харчування, вирощеними без застосування у технічному циклі компонентів, які є шкідливими для здоров'я або потенційно можуть загрожувати здоров'ю людей. Враховуючи, що останніми роками інтенсивність хімічного, радіаційного та інших видів антропогенного впливу на довкілля продовжує зростати, і це негативно позначається на здоров'ї людей, питання виробництва чистої продукції набуває підвищеної актуальності. У часі зазначена тенденція збігається з актуалізацією «зеленої революції» приблизно з другої половини ХХ ст.

Тим не менше, слід звернути увагу на суперечливіх аспектах філософії та історії питання. Так, по мірі реалізації факторів «зеленої революції» з другої половини ХХ ст., що дозволило економічно вирішити проблему голоду на планеті, виникли нові екологічні проблеми, суть яких полягала у тенденціях накопичення залишкових хімічних речовин у продукції, землі, воді та живих організмах. Таке однозначно асоціювалося із зростанням ризику для здоров'я людей, що обумовило інтерес до альтернативних технологій. Останні мали декілька нормативних тлумачень, які об'єднувало мінімізація чи повна відмова від засобів хімізації у технологіях. Серед таких ідеологій та реалізованих на цій основі технологій отримало поширення т.з. органічне землеробство, що передбачає мінімальний обробіток ґрунту, застосування ґрунтозахисних та відновлюваних технологій, активне використання сидератів та сівозмін із застосуванням бобових азотфіксуючих культур, внесення лише органічних добрив, а також повну відмову від ГМО, хімічних добрив і засобів хімізації у рослинництві. У 80-х рр. ХХ ст. по суті вже сформувався ринок органічної продукції, який позиціонував себе як більш дорогий, але екологічно безпечний.

Слід особливо підкреслити, що остаточного наукового доведення безпечності такої продукції і досі не має; дискусія з цього приводу продовжується за самими різними позиціями. Продовжуються суперечки між відомими альтернативними підходами до аграрних технологій. Тим не менше, зазначена ідеологія визначила чітку і все зростаючу економічну тенденцію зростання ринку відповідної продукції.

Вважаємо, що на фоні безумовно логічної тенденції до здорового способу життя і отримання екологіч-

но безпечної їжі часто інформаційними джерелами фокусується увага на суперечливих цілях органічного сільського господарства, які, знову ж таки, науково не підтвержені. Так, поширені у літературі [1–5] твердження про можливість досягнення повної чистоти продукції, зростання урожайності за рахунок збільшення родючості ґрунту за умови відмови від добрив і засобів захисту та деякі ін. виглядають скоріше емоційними очікуваннями аніж реальністю. Проте за наявності нового ринку, який активно зростає в останні десятиліття, аграрною економікою України цей факт ігноруватися не може.

З огляду на це в аграрному секторі світової економіки в останні десятиліття зміцнює свої позиції та набуває поширення інноваційна стратегія довгострокового зрівноваженого розвитку, яка проголошує необхідність встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб і захистом інтересів майбутніх поколінь стосовно безпечного і здорового довкілля. Саме концепція зрівноваженого розвитку призвела до виникнення численних еко-інновацій. До таких належить виробництво екологічно чистої продукції, використання природних, ресурсозберігаючих технологій, концепція управління «зелений офіс», концепція «еко-ефективності», модель «чистого виробництва», міжнародні стандарти еко-менеджменту й аудиту (ISO 14000, EMAS та ін.), методи підвищення ресурсної продуктивності на основі концепції MIPS, новий системний екологічний дизайн і спеціальне маркування продукції та інші ініціативи, що покликані забезпечити підвищений рівень екологічної безпеки виробництва, продукції та послуг при одночасному зміцненні конкурентних такого бізнесу.

Успішний процес євроінтеграції України до світового економічного співтовариства не можливий без координації зусиль з виробництва якісної та безпечної овочевої продукції. Потенціал України у цьому аспекті є досить значним. На фоні таких змін, з метою гармонізації потреб агровиробництва і завдань охорони навколишнього середовища, у світі були розроблені правила органічного сільського господарства. Слід зазначити, що формування нового сегменту ринку, у т.ч. і в овочівництві, а також швидке зростання чисельності суб'єктів органічного виробництва та перехід якоїсь частини вже діючих підприємств на органічні стандарти можуть розглядатися як перспективний напрям підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України. При цьому виробництво органічної продукції відкриває нову ринкову нішу для українських аграріїв на зарубіжних та світових ринках, що набуває особливої актуальності тепер, коли діють пільгові умови для експорту національної продукції с.-г. виробництва до країн ЄС. Мова йде про принципово нові ринки, які функціонують за відмінними від традиційних механізмами. Крім того, забезпечується підтримка здоров'я нації завдяки більш якісним продуктам харчування.

Тим не менше, економіка органічного с.-г. виробництва представляє собою принципово іншу систему у порівнянні з традиційною. Слід зазначити, що у світі впродовж ще 60–80-х рр. ХХ ст. виникли цілий ряд підходів до вимог такого виробництва, які у ряді випадків істотно різняться. Проблемним залишається питання наукового забезпечення таких філософій і практик, як, наприклад, у випадку використання ГМО та багатьох ін.

Здебільшого ж на сьогодні на цьому ринку переважають стандарти, за якими органічне с.-г. виробництво передбачає не лише використання тільки органічного добрива, а й мінімізація використання будь-яких хімічних засобів навіть на етапі заготівлі гною, що унеможлиблює його традиційне використання у більшості випадків, а також використання екологічно чистого, у т.ч. генетично немодифікованого насіння. Зрозуміло, що на перших етапах організації такого господарства різко зростає проблема негативної дії бур'янів, шкідників та хвороб, що закономірно знижує рівень продуктивності, підвищує собівартість врожаю та зменшує доходи загалом. Зазначене повинно бути враховано у ціноутворенні на подібну продукцію, що, очевидно, складає першу — економічну — проблему галузі. В Україні, очевидно, лише відбувається постановка задач економізації цієї галузі з огляду на невизначений попит, цінові пропорції, можливості експорту та ін.

До іншої належить проблема дотримання екологічних вимог даного виробництва — підбір технологій, ресурсів, виду та сорту продукції, території і т.п. Обмежуючими ресурсами, що визначають можливість органічного агровиробництва, є природне середовище, зокрема, екологічний стан с.-г. угідь, особливості матеріально-технічного забезпечення, фінансових і трудових ресурсів, реалізації продукції тощо. Проблема полягає у тому, що на даний час знайти абсолютно «чисті» території достатньо складно, оскільки існують не тільки «місцеві» джерела забруднення, а й між державне та трансконтинентальне перенесення забруднювачів, які, крім ґрунту, забруднюють також інші природні компоненти. Аналогічним чином в органічному овочівництві оцінювання придатності земель для виробництва екологічно безпечної продукції потребує інформацію про основні типи угідь, ґрунтовий покрив, агрокліматичні умови, розораність, еродованість і родючість земельних ресурсів, наявність техногенно-небезпечних об'єктів, види і рівні забруднення атмосферного повітря, поверхневих вод, ґрунтів. Загалом можна відзначити, що в Україні потенціал таких територій представляється достатньо значним.

Організаційною проблемою можна вважати питання стандартизації такого виробництва, що актуалізує регулятивний аспект. Особливість органічного виробництва зумовлена тим, що жорстке регламентування процесу виробництва через застосування певних правил та стандартів, зокрема щодо

належного утримання тварин, використання речовин та процесів природного походження, крім економічних ефектів, дає змогу досягти цілей збереження та відновлення природних ресурсів, біологічного різноманіття, активізації виробництва продукції дрібними товаровиробниками. Проблемним у даному разі є те, що державні стандарти у будь-яких країнах цим бізнесом сприймалися історично дуже обережно. Так, ще в кінці 80-х рр. у колишньому СРСР були спроби розробити державні стандарти у сфері с.-г. виробництва, які ринком по суті були ігноровані. Натомість бізнес-середовище вже тривалий час формує і пропонує власні — як правило більш жорсткі — стандарти, які фактично мало або ж ніяк не пов'язані із регуляціями, і це характерно практично для всього світу. Так само формулюється питання щодо систем контролю, які дуже обережно орієнтуються на державні структури та стандарти. Дуалізм бізнесової та державної регламентації даного бізнесу обов'язково актуалізуватиметься в Україні по мірі розвитку ринку органічної продукції.

Основний тренд державної політики у галузі органічного землеробства/овочівництва обумовлений очікуваннями інтеграційних процесів. В Україні розроблена програма розвитку овочівництва до 2020 р. [6, с. 28], де передбачено, що близько 3 млн т. овочевої продукції буде йти на експорт. Відповідно це означає обов'язків, більш жорсткий регламент якості продукції і сертифікація технології вирощування. Адже на Заході різко зростає попит на продукцію органічного виробництва, але водночас — вимоги та контроль за такою продукцією. У цій же програмі передбачено до 2020 р. довести обсяг частки органічної овочевої продукції до 10 %, тобто виробляти 1,5 млн т. органічних овочів. Не розглядаючи зараз питання реальності таких показників, хотіли б підкреслити очікування влади стосовно того, що попит і ринок такої продукції також буде стрімко зростати як в Україні, так і у світі.

З початку 2014 р. вступив у дію Закон України № 425-VII «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», що створює передумови для динамічного розвитку органічного ринку в Україні [7]. Проте, вітчизняні виробники проходять процедуру органічної сертифікації в основному зарубіжними представництвами за діючими міжнародними стандартами, тоді як частка вітчизняних — також недержавних — органів стандартизації (Біолайн та Органік Стандарт) складає 11 % до загалу.

Особливістю бізнесу, як вже зазначалося, є велика кількість методологічно відмінних підходів до тлумачення органічного землеробства, що знайшло своє відображення у наявності множини різних стандартів. Історично такі стандарти здебільшого мали національне походження: практично кожна європейська країна має такі стандарти. З 90-х рр. в Україні якась частина з цих стандартів почала втілюватися через реалізацію ряду проектів міжнарод-

них організацій, таких як USAID, FiBL, МБФ «Добробут громад», GOMA, Equi Tool, IROCB, IFOAM, ABCert, Органік стандарт, Austria Bio Garantie, Biokontroll Hungaria, BCS, CERES, ECOCERT, Lacon, ICEA, Bioagricert, Suolo e Salute, ETKO, CONTROL UNION, Espocert, NOH, JAS, Bio Suisse, KRAV, стандарти Асоціації «БІОлан» та ін. В літературі, наприклад [8–9], достатньо детально здійснено опис таких програм та організацій. Важливим є те, що на практиці українського овочівництва сертифікація здійснюється паралельно і одночасно практично за всіма стандартами, тобто процес має стихійний по суті характер, який важко піддається моніторингу.

Сертифікація органічного виробництва дозволяє підприємцю підтвердити відповідність технології вирощування овочевої продукції в господарстві вимогам органічних стандартів і отримати доступ на ринок органічних продуктів, експорт яких на європейський ринок при цьому значно спрощується. Виробника, який пройшов аудит і отримав відповідний сертифікат, вносять до переліку виробників органічної продукції. Щорічно це звання потрібно підтверджувати — всі технологічні операції по вирощуванню продукції повинні чітко фіксуватися в відповідному журналі, забезпечуючи контроль відповідності технології вирощування вимогам органічного овочівництва. Таким чином, можна стверджувати, що такий бізнес ґрунтується на значно вищому рівні відповідальності, і це є, очевидно, головним організаційним обмеженням.

Окремою і істотною є проблема ресурсного забезпечення даного бізнесу, наприклад, внесення органічних добрив. Як вже зазначалося вище, на сьогодні і заготівля, і внесення гною у галузі різко зменшилися, досягнувши історичних мінімумів. Якщо 25–30 років тому вносили на гектар сівозмінної площі 9,5–10 т органіки, а під овочеві — більше 20,0 т, то останні дані 0,8–0,9 т/га сівозмінної площі. У більшості господарств не має тваринництва загалом, натомість використання мінеральних добрив різко зросло (табл. 1) — поєднання цих двох трендів суперечить принципу екологізації галузі в принципі на фоні практично повної відсутності якогось адекватного регулятивного впливу.

Можна наголосити також і на соціальному контексті проблеми, яка може бути сформульована як питання отримання прийнятної рівня доходів для місцевих громад, на території яких виробництво органічної продукції може мати місце; і в Україні все більш відчутним є суспільне сприйняття ідеї про те, що діяльність в аграрній сфері та овочівництві має здійснюватися з урахуванням екологічних і соціальних проблем, спрямовуватися на підвищення добробуту і розвитку, а не вимирання сільських територій. Іншим аспектом є обмеження у достатньому рівні заробітної плати найманих працівників у такому виробництві, економіка якого істотно різниться від традиційного.

Таблиця 1

Динаміка внесення добрив під овочеві культури в Україні, т/га

Види добрив	Роки										2016 р. у % до 1990 р.
	1990	1995	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Мінеральні	190	49	33	159	162	196	198	201	194	199	104,7
Органічні	20,1	10,1	2,9	1,1	0,6	0,6	0,4	0,6	0,4	0,6	3,0

Джерело: дані державної служби статистики України

Українські здобутки з вирощування органічних злакових відзначені шостим місцем у світовому рейтингу за площею посівів — 134,1 тис. га проти 358,8 тис. га у лідера — США [10–11]. У 2014 р. на Європейському конгресі органічного виробництва презентували дані щодо розмірів площ органічних земель с.-г. призначення, де Україна посіла 10 місце за абсолютною оцінкою з показником 400,7 тис. га. Таким чином, частка сертифікованих органічних площ в Україні складає близько 1 % до загального обсягу с.-г. угідь. Україна входить до двадцятки країн — лідерів органічного руху і до трійки країн у Східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої органічної площі поряд із Чехією та Польщею.

Українські виробники досягли певного успіху у вирощуванні органічної продукції рослинництва, бджільництві та виробництві добрив, посідаючи в цих напрямках одне з перших місць в Європі. Статистичну інформацію та новітні практичні розробки з органічного виробництва в Україні регулярно надають такі організації, як: Федерація органічного руху України, Клуб органічного землеробства, Спілка учасників органічного «Натурпродукт» тощо. За офіційними даними Федерації органічного землеробства у 2015 р. в Україні нараховувалось 187 органічних господарств із загальною площею 438 тис. га. Тобто це господарства, що пройшли оцінку відповідності виробництва, а також отримали сертифікат та включені до Реєстру виробників органічної продукції.

На початок 2016 р. в Україні вже чітко окреслена ринкова ніша органічних продуктів с.-г. походження. Так, у 2015 р. в Україні було зареєстровано 182 виробника, 45 переробних підприємств, 33 експортери, 28 імпортерів органічної продукції (табл. 2). У відповідності до даних української філії Європейського дослідного інституту органічного сільського господарства, на початок 2016 р. в Україні у виробництві органічних овочів зайнято більше 20 підприємств. Ще 5 виробників мають площі з овочевими, що знаходяться у конверсійному періоді [12].

В свою чергу, загальна площа вирощування органічних овочів у світі в 2014 р. склала 253 тис. га, або 0,4 % від загального обсягу сертифікованої органічних земель у світі. Під час проведення дослідження ІФОАМ було зібрано дані не в усіх країнах світу, адже відсутні дані країн-виробників органічних овочів — Індії, Китаю та Нігерії. Країни з найбільшими площами вирощування органічних овочів — це США, Мексика та Італія, в кожній з яких вирощують органічні овочі на площі понад 20 тис. га. А країнами з найбільшою часткою виробництва органічних овочів є Данія, Швейцарія, Австрія і Німеччина. В цих же країнах Європи присутні ринки з найбільшою часткою ринку органічних овочів у світі. Динаміку посівних площ органічних овочів наведено в табл. 3. Так, за період 2005–2013 рр. загальна площа вирощування овочів збільшилась у 2,3 разів в середньому на 20 тис. га за рік. Прогнозується і подальше

Таблиця 2

Динаміка органічного агровиробництва в Україні

Показники	Роки				
	2009	2011	2013	2015	2016
Кількість виробників	78	132	158	182	239
Площа органічних посівів, тис. га	270,3	272,9	393,4	400,7	485,3
Площа органічних дикоросів, тис. га	432	-	485	530	562
Кількість виробників органічних овочів, плодів і ягід	18	24	36	42	51
Частка площ під органічними овочами, %	1,1	1,2	1,5	1,5	1,7
Частка площ під органічними плодами і ягодами, %	...	...	0,3	0,5	0,6
Виробництво органічної продукції, млн євро	0,8	5	10	15	20
Виробництво органічної продукції, млн грн (за курсом НБУ 30 грн за 1 євро)	24	150	300	450	600

Джерело: складено авторами за даними [13]

Таблиця 3

Динаміка посівних площ органічних овочів у світі, тис. га

Роки							
2005	2006	2007	2008	2009	2011	2012	2013
105,7	152,2	181,4	208,2	211,9	223,3	240,7	242,7

Джерело: складено авторами за даними [14]

зростання виробництва таких овочів, оскільки попит на них тільки підвищується. В Україні площа під органічними овочами в останні роки становило близько 5,4 тис. га або 1 % від загальної площі, зайнятої українським органічним виробництвом, та 2,2 % від світового показника [14].

Органічний овочевий ринок — один із перспективних серед інших галузей в Україні, оскільки в Європі частка органічного овочевого сегмента складає 42 %, а молочних продуктів — 23, хлібобулочних — 20, м'яса — 15 %. Крім того, Україна входить до першої п'ятірки з виробництва овочів у світі (10,3 млн т.), виробляє близько 18 % овочів Європи та 33 % овочів СНД.

Органічних виробників овочів в Україні, за даними Organic Business School, зареєстровано всього 10 [15]. Найбільші органічні теплиці (опалювані) займають площу всього 0,5 га. Т. з. «Органічна премія» (перевищення ціни органічних овочів над звичайними аналогами) становила в м. Київ у листопаді 2016 р. від 150 до 1000 %, що свідчить не стільки про прибутковість бізнесу, скільки про несформованість ринку, який перебуває в зародковому стані: внутрішній ринок мізерний, тоді як вихід на зовнішній — залишається скоріше завданням майбутнього.

Слід особливо підкреслити, що повних офіційних статистичних даних в Україні про даний ринок не має і досі. За різними джерелами, основне виробництво органічних овочів в Україні зосереджено в ФГ Вінницької, Житомирської та Львівської обл., де найчастіше посилаються на досвід діяльності таких українських органічних овочевих підприємств як ТОВ «Чистий продукт-С», ФГ «Біопродукт», ФГ «Костів» та ін.

В інформаційних джерелах якоюсь мірою представлено економічні аспекти ведення органічного овочівництва на прикладі таких господарств як ТОВ «Чистий продукт-С» (Дніпропетровська обл.), ТОВ «Велс Органік» (Київської обл.), Агрофірма «Поле», діяльність ТМ «Жменька», ФГ «Коситів» та «Зоря» (Львівська обл.) та ін. [16]. Переважно такі дані свідчать про загалом істотно вищу рентабельність органічного овочівництва, економію витрат за рахунок засобів хімізації (до 97 %) та добрив (до 50 %), проте водночас — про наявність цілого комплексу додаткових обмежень (наприклад те, що не менше 20 % площі у сівозміні повинні займати ґрунтовідновлювальні культури та ін.), стандартів та витрат, які ретельно контролюються. Очевидно, посилення

на зарубіжний досвід навряд чи будуть у даному випадку коректними з огляду на те, що такий ринок в Україні лише формується, як і цінові пропорції. Проте, за наведеними літературними джерелами здебільшого переважає думка про те, що в економічно розвинутих країнах виправданою вважається цінова надбавка 20–30 %, тоді як в Україні така досягає 100 % і вище.

Необхідно підкреслити, що, як і щодо вітчизняного ринку овочевої продукції загалом, структура виробників є достатньо розпорошеною. Органічне овочівництво є оптимальним рішенням для фермерів і власників ОГ із невеликими площами (до 0,2 га), де, наприклад, теплиця площею 12 соток здатна забезпечити прийнятну прибутковість. Слід враховувати, що виробництвом органічних овочів займаються не лише і не стільки с.-г. підприємства, а й, наприклад, фізичні особи на присадибних ділянках, в основному, для власного споживання, і цей сегмент ніяк не фіксується статистично. Зокрема, в Дніпропетровській обл. існує об'єднання ентузіастів органічного руху — «Органік Клуб.dp.ua». Члени даного клубу проводять зустрічі, беруть участь у конференціях та семінарах, де діляться власним досвідом та шукають нові можливості для виробництва та реалізації власної продукції [17]. Проте стримуючим фактором для активізації переходу на органічні технології дрібних виробників є брак коштів: наприклад, на оплату потрібних аналізів та сертифікації, ціни на ініціацію якої стартують від 5560 грн.

За даними [18], цінова премія на органічну продукцію складає 40–50 %, що викликано нижчою урожайністю, більшими витратами, меншою механізацією вирощування і збирання продукції та більшою часткою витрат ручної праці. Особливість ціноутворення включає додаткові витрати на зарплатню, сертифікацію, рекламу, логістичні послуги з одного боку, та — з іншого — відсутність витрат на засоби захисту рослин, мінеральні добрива. Ринок органічної овочевої продукції вважається у світі рентабельним та прибутковим. Різні джерела вказують, що рівень рентабельності овочевого виробництва складає від 20 % до 45 % [12]. Проте, націнка на органічні продукти у вітчизняній торговельній мережі сягає 100 %, тоді як у світі органічна їжа дорожча від звичайної тільки на 20–30 %. Водночас ціни на українські органічні овочі є нестабільними і коливаються в залежності від сезонних обсягів виробництва та обсягів імпорту іноземної продукції

або ж інших, неекономічних факторів. Так, в середньому в сезоні 2017–2018 рр. 1 кг органічних помідорів українського виробництва був дешевшим щонайменше удвічі за імпортом; аналогічним або ж гіршим було співвідношення цін на огірки, кріп, салати і т. ін.

За розрахунками Organic Business School, 1 кв. м опалюваної теплиці під огірками може принести 100–200 грн прибутку (залежно від сезону), під помідорами — 150–300 грн, кропом і петрушкою — 250–400 грн, цибулею на перо — 200–500 грн, салатом — 200–600 грн, а під руколою і базиликом — 600–800 грн. Така полікарбонатна теплиця площею 10 соток може приносити рентабельність в 50 % і окупитися за 1,5–2 роки, хоча собівартість будівництва органічних теплиць досягає близько 1 млн дол. США на 1 га. [12]. Отже, такий бізнес

потребує високих початкових вкладень, що в Україні є перш за все обмежувачим фактором.

Проте, ще потрібно розв'язати низку проблем, аби перспективи органічного овочівництва, від якого значною мірою залежить продовольча безпека стали більш реалістичними.

Висновки. Незважаючи на існуючий прогрес у розвитку органічного виробництва сільськогосподарської продукції як в Україні, існує також і низка факторів які гальмують реалізацію масштабного потенціалу України у цьому сегменті аграрного сектору. Проте в умовах підвищення попиту на органічну овочеву продукцію в ЄС Україна має перспективи розвитку експортного потенціалу в цій сфері, посилення економічних зв'язків з ЄС за одночасного використання технологій, що сприяють збереженню і відновленню якісних властивостей ґрунтів.

Література

1. Організаційно-економічні передумови формування ринку екологічно чистої продукції в Україні / В. І. Артиш // Економіка АПК. — 2009. — № 2. — С. 117–120.
2. Безус Р. М. Організаційно-економічні засади ефективного розвитку органічного агровиробництва: монографія. Дніпропетровськ: Лізунов Пресс. — 2014. — 380 с.
3. Волох П. В. Найкращий шлях до мінімального обробітку ґрунту — екологічне землеробство / П. В. Волох, А. С. Кобець, В. П. Хорішко. — Техніка АПК. — 2008. — № 5. — С. 19–21.
4. Дуб А. Р. Доцільність та перспективи державного сприяння виготовлення екологічно чистої сільськогосподарської продукції в Україні / А. Р. Дуб // Науковий вісник НЛТУ України. — 2008. — Вип. 18. — С. 83–88.
5. Дудар Т. О. Теоретичні основи формування органічного агровиробництва у контексті екологізації довкілля / Т. О. Дудар // Сталлий розвиток економіки. — 2013. — № 1. — С. 191–195.
6. Корнієнко С. І. Основні положення галузевої комплексної програми «Овочі України — 2020» / С. І. Корнієнко, В. П. Рудь // Овочівництво і баштанництво. — 2015. — Вип. 61. — С. 17–33.
7. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 03.09.2013 р. № 425-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/425-18>.
8. Левкіна Р. В. Проблемні аспекти участі підприємств-виробників овочів на органічному ринку / Р. В. Левкіна // Вісн. Харків. нац. аграр. ун-ту ім. В. В. Докучаєва. — 2013. — № 7. — С. 119–126.
9. Ульяновченко О. В. Проблеми та тенденції розвитку органічного овочівництва і плодівництва в Україні / О. В. Ульяновченко., Р. М. Безус // Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. — 2016. — № 2. — С. 23–32.
10. Ринок органічної продукції та Україна [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.biolan.org.ua/uk/news/?newsid=111>.
11. Гаваза Є. В. Ринок органічної продукції та його інфраструктура: сучасний стан і перспективи розвитку / Є. В. Гаваза // Економіка АПК. — 2014. — № 5. — С. 131–134.
12. Органік Бізнес-довідник України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukraine.fibl.org/index.php?id=ua-publications>.
13. Амеліна Ю. С. Економічний розвиток сільськогосподарських підприємств органічного овочівництва та плодівництва: дис. канд. екон. наук: 08.0.04. Дніпропетровськ, — 2016. — 216 с.
14. Willer H., Kilcher L. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2015. IFOAM–FiBL. — 2015. — 380 p.
15. Organic Business School [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://organicbusiness.com.ua>.
16. Органічна Європа [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.organic-europe.net/europe-statistics.html>.
17. Органічне плодоовочівництво в Україні. Перші кроки і великий потенціал [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://propozitsiya.com/ua/organichne-plodoovochivnyctvo-v-ukrayini-pershi-kroky-ivelykyuppo-tencial>
18. Willer H., Kilcher L. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2013. IFOAM–FiBL. — 2013. — 343 p.